

El Al 1862: van feit naar journalistiek mysterie

Onderstaande tabel zet op een rij hoe verschillende journalistieke narratieven rond de Bijlmerramp konden ontstaan en later als blijvende “mysteries” zijn gaan doorleven. Het terugkerende patroon is dat er meestal eerst een werkelijk feit, een waarneming of een onduidelijkheid bestond, waarna een journalistieke interpretatie daaraan een veel verdergaande betekenis gaf. De tabel is gebaseerd op de kennisbank van Henk Pruis, versie 1 september 2026.

Oorspronkelijk feit / waarneming	Eerste redelijke vraag	Journalistieke interpretatie / misinterpretatie	Hoe het narratief zich ontwikkelde	Later blijvend “mysterie”	Stand van zaken volgens de kennisbank
De route was in de eerste dagen nog niet voor iedereen duidelijk. Er waren ooggetuigen, voorlopige kaarten en verschillende tijdreferenties.	Welke route vloog het toestel precies na de motorseparatie?	Verschillen tussen ooggetuigen, kaartjes, radar en tijdstippen werden geïnterpreteerd als tegenstrijdigheden.	Vanuit die verschillen ontstond de gedachte dat de officiële route niet kon kloppen.	Afwijkende route / extra of derde rondje.	Radar, ATC en DFDR maakten de route reeds in de eerste week zeer nauwkeurig reconstrueerbaar. Op 8 oktober was de route uit drie onafhankelijke radarbronnen tot circa 100 meter bepaald; vanaf 7 oktober was ook de DFDR beschikbaar. Over het bestaan van een extra rondje bestaat volgens de kennisbank geen relevante technische onzekerheid.
De Hollandse Brug werd gebruikt als herkenbaar geografisch referentiepunt.	Vielen de motoren vóór of na de Hollandse Brug af?	Een foutief ingetekende brug en verschillende tijdreferenties maakten de vergelijking met ooggetuigen verwarrend.	De kaartdiscussie werd onderdeel van de twijfel aan de gehele officiële reconstructie.	De motoren zouden op een andere plaats zijn afgebroken dan het onderzoek beweerde.	De kennisbank koppelt DFDR, radar en tijdsynchronisatie aan een motorseparatie rond 17:27:30 UTC nabij de Hollandse Brug en acht de reconstructie van de Raad voor de Luchtvaart correct.
De cockpit voice recorder werd nooit teruggevonden.	Waarom is de CVR niet gevonden?	Het ontbreken van de recorder werd verbonden met verdwenen gegevens en mogelijke geheimhouding.	Omdat een ontbrekend object per definitie niet kan vertellen wat ermee is gebeurd, bleef ruimte voor steeds nieuwe scenario's.	De CVR is gevonden en vervolgens weggehaald of bewust zoekgemaakt.	Het niet terugvinden van de CVR is een reëel open punt. De kennisbank waarschuwt expliciet: het ontbreken ervan is geen bewijs voor diefstal of een doofpot.
Op en rond de rampplek werden mensen in witte of blauwachtige beschermende kleding gezien.	Wie waren deze mensen en waarom droegen zij beschermende kleding?	Beschermende kleding kreeg in latere verhalen de betekenis van geheimzinnige, mogelijk Israëlische personen die iets kwamen verwijderen.	De kleding werd een visueel symbool van de aanwezigheid van onbekende buitenstaanders.	“Mannen in witte pakken”, uiteindelijk vaak verbonden met Mossad of geheime berging.	De kennisbank bevat een afzonderlijke analyse van witte/blauwe pakken en koppelt beschermende kleding onder meer aan bescherming tegen bloed-borne pathogens. De waarneming van beschermende kleding is iets anders dan bewijs voor een geheime Israëlische operatie.
In de Boeing 747 waren balansgewichten van verarmd uranium aanwezig.	Waarom zat radioactief materiaal in een verkeersvliegtuig en vormde dit gevaar?	Het woord “uranium” werd gemakkelijk verbonden met nucleaire lading, straling en geheim transport.	De constructieve toepassing raakte in de beeldvorming vermengd met vragen over de vracht en gezondheid.	Geheime nucleaire lading / uranium als oorzaak van ziekte.	Het uranium maakte geen deel uit van de lading, maar was constructief balansgewicht. De aanwezigheid werd al op 7 oktober in Hangar 8 technisch besproken en onderzocht.
Niet alle ladinginformatie was voor het publiek onmiddellijk overzichtelijk beschikbaar. Er werden gevaarlijke stoffen vervoerd.	Wat zat precies aan boord en waarom kwam informatie daarover gefaseerd naar buiten?	Onvolledige publieke informatie werd verbonden met de gedachte dat een belangrijk deel van de vracht verborgen werd gehouden.	Elk later ontdekt document of stofje kon vervolgens worden gepresenteerd als een nieuwe “onthulling”.	Geheime, zeer gevaarlijke of militaire lading.	De kennisbank benadrukt het onderscheid tussen het feit dat gevaarlijke stoffen werden vervoerd en de veel verdergaande conclusie dat sprake was van een geheime wapengerelateerde vracht. Primaire vrachten en NOTOC-documenten moeten leidend zijn.
Trouw publiceerde op 16 september 1993 over een “vliegende chemiefabriek”.	Welke gevaarlijke stoffen waren aan boord geweest?	De aanwezigheid van verschillende chemicaliën werd samengebracht onder een zeer sterke metafoor.	De term suggereerde méér dan afzonderlijk correct gedeclareerde gevaarlijke goederen: het vliegtuig kreeg het karakter van een uitzonderlijk chemisch gevaar.	De Boeing was een “vliegende chemiefabriek” waarvan het gevaar was verzwegen.	De kennisbank noemt deze publicatie expliciet als casus van framing die angst, gezondheidszorgen en politieke escalatie versterkte.
240 kg DMMP werd vervoerd. DMMP kan in bepaalde chemische processen als precursor worden gebruikt.	Wat was DMMP en waarvoor was het bestemd?	De journalistieke nadruk kwam te liggen op “grondstof voor gifgas/zenuwgas”.	De legale dual-use-stof werd in de publieke verbeelding gekoppeld aan sarin en vervolgens aan geheime Israëlische wapenproductie.	El Al 1862 vervoerde een grondstof voor sarin / zenuwgas.	De kennisbank maakt expliciet onderscheid: DMMP aan boord is een feit; DMMP is geen sarin; een specifieke bestemming voor sarinproductie vereist afzonderlijk bewijs. Het vervoer was volgens de documenten legaal en gedeclareerd.

Oorspronkelijk feit / waarneming	Eerste redelijke vraag	Journalistieke interpretatie / misinterpretatie	Hoe het narratief zich ontwikkelde	Later blijvend “mysterie”	Stand van zaken volgens de kennisbank
Foto's van het vliegtuig vóór de fatale vlucht lieten motor 3 onder een bepaalde hoek zien.	Hing motor 3 anders dan motor 4?	Een fotografische indruk werd gekoppeld aan de mogelijkheid dat de motorophanging reeds vóór vertrek defect was.	Daarmee werd de redenering: motor staat scheef → ophanging was kapot → toestel was niet luchtwaardig.	De scheefhangende motor: El Al 1862 had nooit mogen vertrekken.	De fotografische kwestie was een legitieme onderzoeksvraag, maar leverde geen bewijs voor een reeds vóór vertrek gebroken ophanging. Het scenario van een reeds gebroken ophanging werd technisch niet bevestigd.
Er waren werkelijke gezondheidsklachten onder bewoners en hulpverleners.	Waardoor werden mensen ziek en kon de ramp daarmee te maken hebben?	Gezondheidsklachten werden steeds sterker gekoppeld aan onbekende of vermeend geheime lading.	Uranium, chemicaliën, DMMP, witte pakken en ontbrekende informatie gingen elkaar in het narratief bevestigen.	Er moet een onbekende giftige stof aan boord zijn geweest die de klachten verklaart.	Het bestaan van klachten is een feit; de causaliteitsvraag is daarvan afzonderlijk. De kennisbank waarschuwt voor het samenvoegen van waarneming, hypothese en causale conclusie.
Overheidscommunicatie was op verschillende momenten traag, onvolledig of verwarrend.	Waarom kwam informatie soms pas laat en waarom waren antwoorden niet altijd consistent?	Informatiefouten werden geïnterpreteerd als aanwijzing dat informatie bewust werd achtergehouden.	Nieuwe onduidelijkheden werden vervolgens niet meer afzonderlijk beoordeeld, maar als bevestiging van hetzelfde patroon gezien.	“Geen complot, maar beslist een doofpot.”	De kennisbank behandelt de doofpot als een mediaframe/narratief, niet als een technisch vastgesteld feit. Ook in 2022 werd dit frame opnieuw expliciet geformuleerd.
Journalisten, politici en bewonersgroepen wisselden informatie uit en reageerden op elkaars bevindingen.	Hoe konden nieuwe vragen politiek worden onderzocht?	Publicaties leidden tot Kamervragen; Kamervragen maakten de publicaties weer nieuwswaardiger.	Zo ontstond een zichzelf versterkende kring van journalistiek, politiek en maatschappelijke onrust.	Het grote geheel leek steeds meer één samenhangend verborgen verhaal.	De kennisbank noemt dit wederzijdse legitimatie: media-aandacht vergrootte politieke aandacht en omgekeerd. Dat is een communicatiedynamiek, geen bewijs van een georganiseerde samenzwering.

Wat deze tabel vooral zichtbaar maakt

De ontwikkeling verliep vaak volgens hetzelfde patroon: **feit → vraag → interpretatie → politieke/media-aandacht → nieuw “bewijs” → narratief → mysterie**. Daarbij was het oorspronkelijke feit vaak helemaal niet verzonnen. Er *was* een CVR die niet werd gevonden. Er *waren* mensen in beschermende pakken. Er *zat* verarmd uranium in de Boeing. Er *werd* DMMP vervoerd. Er *waren* gezondheidsklachten. Er *waren* problemen met de informatievoorziening. En er *waren* foto's waarop de stand van een motor vragen opriep.

De cruciale stap ligt telkens daarna: **welke betekenis werd aan dat feit gegeven?** De kennisbank werkt daarom met een methodische scheiding tussen waarneming, reconstructie, interpretatie en hypothese. Dat is precies wat nodig is om te begrijpen hoe journalistieke narratieven konden uitgroeien tot hardnekkige mysteries.

De scherpste conclusie is daarom: **de meeste Bijlmermysterieën ontstonden niet doordat er geen feiten waren, maar doordat werkelijk bestaande feiten en onduidelijkheden een betekenis kregen die verder ging dan het beschikbare bewijs**. Vervolgens werden afzonderlijke interpretaties met elkaar verbonden. Een onduidelijke route, ontbrekende recorder, gevaarlijke stoffen, uranium, gezondheidsklachten en mensen in beschermende kleding gingen daardoor niet langer als afzonderlijke onderzoeksvragen functioneren, maar als onderling bevestigende onderdelen van één groter verhaal.

Juist dát verklaart waarom sommige verhalen zo hardnekkig bleven voortbestaan: wanneer eenmaal één overkoepelend narratief bestaat, wordt ieder nieuw raadsel gemakkelijker als bevestiging van dat narratief geïnterpreteerd dan als een afzonderlijk probleem dat op zijn eigen bewijs moet worden beoordeeld.